

บทที่ 4

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

4.1 สรุปผลการศึกษา

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ไม่เพียงแต่จะทำให้เกิดการค้าระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นเท่านั้น หากยังนำมาสู่การเชื่อมโยงและเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตที่สะดวกมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเหตุผลสำคัญคือแต่ละประเทศมีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตร่วมกันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการมีห่วงโซ่อุปทานที่ผูกโยงต่อเนื่องกันระหว่างประเทศ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจดังกล่าว มีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกภูมิภาค ประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) เองก็มีข้อตกลงการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ซึ่งกำลังจะเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2015 และหนึ่งในประเด็นสำคัญในข้อตกลง AEC คือการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพ (แรงงานมีทักษะ) ที่มีความพยายามให้เกิดการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนอย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าข้อตกลงการเคลื่อนย้ายแรงงานมีฝีมือในเบื้องต้นดังกล่าวจะเป็นไปในรูปแบบจำกัดเฉพาะอาชีพ อันได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล วิศวกร นักสำรวจ สถาปนิกทนายความ นักการบัญชี วิศวกร ซึ่งอาจจะยังไม่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างให้เห็นเป็นรูปธรรมภายในระยะสั้นแต่ข้อตกลงดังกล่าวก็เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจในอนาคต การวางกรอบแนวนโยบายเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และอาจเกิดขึ้นในอนาคต จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง ดังนั้น การวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจไทยจากการเคลื่อนย้ายแรงงาน จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจและเตรียมพร้อมให้แก่ประชาชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ หรือเตรียมแผนการรับมือและเยียวยาให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบต่อไป

จุดมุ่งหมายหลักของงานศึกษานี้คือการวิเคราะห์เชิงปริมาณถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงานมีทักษะที่เป็นผลจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ AEC โดยวัตถุประสงค์หนึ่งของการศึกษาคือการพัฒนาแบบจำลองดุลยภาพทั่วไป GTAP ให้สามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศได้ การเชื่อมโยงดังกล่าวจัดทำภายใต้ข้อสมมติหลักคืออุปทานของแรงงาน ไม่ว่าจะเป็นแรงงานจากในประเทศหรือต่างประเทศก็ตาม มีค่าแปรผันตามค่าจ้างในแต่ละประเทศ ซึ่งโดยปกติแล้วค่าจ้างแรงงานจะมีส่วนต่างระหว่างแรงงานจากในประเทศ

และแรงงานต่างด้าว ดังนั้นหากส่วนต่างของค่าจ้างดังกล่าวลดลงก็จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อปริมาณแรงงานในระบบเศรษฐกิจ หรือในประเทศต่าง ๆ ได้

ภายใต้สมมติฐานดังกล่าว ประกอบกับทฤษฎีพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศที่ว่า หากแรงงานสามารถเคลื่อนย้ายกันได้ระหว่างประเทศแล้ว ค่าจ้างแรงงานระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่จะปรับเข้าหากันมากยิ่งขึ้น (Factor Price Equalization) ดังนั้นการจำลองแบบ (Simulation) จึงจัดทำภายใต้การปรับตัวของส่วนต่างค่าจ้าง ให้มีค่าที่เข้าใกล้กันมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของจำนวนแรงงาน แล้วจึงวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตัวแปรมหภาคของระบบเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาในเชิงปริมาณด้วยแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์แสดงให้เห็นว่า การอนุญาตให้แรงงานมีฝีมือสามารถเคลื่อนย้ายได้ภายในกลุ่มประเทศอาเซียนจะส่งผลต่อตัวแปรทางเศรษฐกิจมหภาคของประเทศไทยเพียงในทิศทางบวก แต่ผลที่เกิดขึ้นมีเพียงเล็กน้อย โดยผลผลิตรวมจะเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.01 การส่งออกและนำเข้าของประเทศต่างๆ ได้รับผลกระทบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการเปลี่ยนแปลงผลผลิตรวม

สำหรับผลกระทบต่อกิจกรรมการผลิตรายภาคของประเทศไทยจะพบว่ามีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น แต่เกิดขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม ผลในทางบวกจะเกิดกับภาคการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการบริการ และอุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกรรม สำหรับผลกระทบต่อการใช้จ่ายการผลิต พบว่ามีความสอดคล้องกับกิจกรรมการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ จะมีการใช้จ่ายการผลิตทั้งสินค้าทุนและแรงงานเพิ่มมากขึ้น เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรสวัสดิการ (Social Welfare) จะพบว่า ประเทศไทยจะได้ประโยชน์จากการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้น โดยตัวแปรสวัสดิการเพิ่มขึ้น 16.0 ล้านเหรียญสหรัฐ หากพิจารณาโดยเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ในอาเซียน จะพบว่า ประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะได้ประโยชน์ในภาพรวมจากนโยบายดังกล่าว ผ่านกิจกรรมการผลิตที่เพิ่มขึ้น การใช้จ่ายการผลิตที่เพิ่มขึ้น และสวัสดิการ (อรรถประโยชน์ของสังคม) ที่เพิ่มขึ้น

ผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานมีทักษะระหว่างประเทศของไทย แรงงานมีทักษะของประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะย้ายออกไปทำงานที่สิงคโปร์ (เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.98) และมาเลเซีย (เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.14) มากขึ้นและจะย้ายออกไปทำงานในประเทศอื่นๆ ลดลง ทั้งนี้ แรงงานมีทักษะจากไทยจะย้ายออกไปทำงานในอาเซียนอื่นๆ และเวียดนาม ลดลงมากที่สุด (ลดลงร้อยละ 20.39 และร้อยละ 11.50 ตามลำดับ) ในทางตรงกันข้าม ประเทศไทยจะเป็นผู้รับแรงงานมีทักษะที่เพิ่มขึ้นจาก อาเซียนอื่นๆ (เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.48) เวียดนาม (เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.39) ฟิลิปปินส์ (เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.63) และอินโดนีเซีย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.59) ตามลำดับ

เมื่ออนุญาตให้แรงงานไม่มีทักษะสามารถย้ายถิ่นการทำงานระหว่างประเทศได้ด้วย ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการให้แรงงานมีทักษะย้ายถิ่นการทำงานได้เพียงอย่างเดียว หากแต่ระดับของผลกระทบมีมากขึ้น การอนุญาตให้แรงงานไม่มีทักษะสามารถเคลื่อนย้ายได้ด้วยจะส่งผลที่ดีขึ้นต่อประเทศไทยมากขึ้น กล่าวคือ สวัสดิการจะเพิ่มขึ้นจาก 16.0 ล้านเหรียญสหรัฐในกรณีแรกมาเป็นการเพิ่มขึ้น 56.5 ล้านเหรียญสหรัฐ ส่วนผลกระทบต่อตัวแปรทางเศรษฐกิจมหภาคอื่นๆ ก็สอดคล้องกัน คือมีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่ผลไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเหมือนกับประเทศอื่นในอาเซียน (เช่น อินโดนีเซีย และมาเลเซีย เป็นต้น)

สำหรับผลกระทบต่อกิจกรรมการผลิตรายภาคของประเทศไทยจะพบว่าแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นทุกภาคการผลิต กิจกรรมที่เพิ่มขึ้นมากกว่าโดยเปรียบเทียบจะเกิดขึ้นในบริการสาธารณะ (เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.05) และก่อสร้าง (เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.03) หากเปรียบเทียบกับกรณีที่อนุญาตให้เพียงแต่แรงงานมีทักษะสามารถเคลื่อนย้ายได้เพียงกลุ่มเดียว ผลการศึกษาชี้ว่า ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น หากอนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานไม่มีทักษะด้วย ในขณะเดียวกันแรงงานไม่มีทักษะของประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะย้ายออกไปทำงานที่สิงคโปร์และมาเลเซียมากขึ้น แต่ย้ายออกไปทำงานในประเทศอื่นๆ ลดลง ทั้งนี้ แรงงานไม่มีทักษะจากอาเซียนอื่นๆ (เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.39) เวียดนาม (เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.22) ฟิลิปปินส์ (เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.92) และอินโดนีเซีย (เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.46) จะย้ายเข้ามาทำงานในประเทศไทยเพิ่มขึ้นมากที่สุดตามลำดับ

เมื่อพิจารณาผลกระทบในภาพรวมอาจพอสรุปได้ว่า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปในทิศทางเดียวกับแนวคิดการค้าระหว่างประเทศแบบเหนือใต้ (North-South Analysis) กล่าวคือ ประเทศที่พัฒนาแล้วจะได้ประโยชน์มากที่สุด ในขณะที่ปัจจัยการผลิตจากประเทศที่พัฒนาน้อยกว่าถูกนำไปใช้มาก ทำให้ประเทศที่ได้รับประโยชน์น้อยที่สุด หรือเสียประโยชน์มากที่สุด เป็นประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ประเทศที่ได้ประโยชน์มากที่สุดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานคือประเทศสิงคโปร์ ในขณะที่ประเทศที่ได้ผลประโยชน์ต่ำ (หรือเสียประโยชน์) ได้แก่กลุ่มประเทศลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขง ยกเว้นเพียงประเทศไทย (ซึ่งเป็นประเทศที่ได้รับผลประโยชน์รองจากสิงคโปร์)

ประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญมากคือ การวิเคราะห์ในการศึกษานี้ เป็นการวิเคราะห์ถึงผลกระทบตามมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ เท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงต้นทุนอื่น ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติดังกล่าว ดังนั้น แม้ว่าการวิเคราะห์เชิงปริมาณทางเศรษฐศาสตร์

ประเทศไทยจะเป็นผู้ได้ประโยชน์ หากแต่ประโยชน์ดังกล่าวยังไม่ได้คำนึงถึงต้นทุนทางสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นตามมา เช่น การก่อปัญหาอาชญากรรม หรือ ภาวะชุมชนแออัด เป็นต้น

แม้ว่าผลการศึกษาหลักของงานวิจัยฉบับนี้จะเน้นในเรื่องการประเมินผลกระทบในเชิงปริมาณ การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เชิงคุณภาพจะเป็นส่วนเติมเต็มให้งานศึกษานี้มีมุมมองเชิงลึก การศึกษาเชิงคุณภาพดังกล่าวเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากผลการศึกษาที่ผ่านมา ประกอบกับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวแทนวิชาชีพต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้ข้อตกลงการเคลื่อนย้ายแรงงานของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลที่ได้รับแสดงให้เห็นว่า ในทุกสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับความตกลงการเคลื่อนย้ายแรงงาน AEC ในขั้นต้นนี้ มีความเห็นตรงกันว่าไม่น่าจะเกิดผลกระทบมากนัก เนื่องจากแม้ว่าในแต่ละสาขาวิชาชีพจะมีการลงทะเบียนรับรองในระดับภูมิภาค หากวิชาชีพดังกล่าวจะเข้าไปทำงานในประเทศอื่น ๆ ยังคงต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบและกติกาของสาขาวิชานั้น ๆ ในแต่ละประเทศอีกด้วย ซึ่งกฎและระเบียบต่าง ๆ ในแต่ละประเทศยังคงมีข้อจำกัดอยู่มาก ยังต้องมีการพัฒนาการจัดทำมาตรฐานวิชาชีพต่าง ๆ ให้สอดคล้องและเป็นสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องพื้นฐานอย่างภาษา จึงทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงานที่อาจจะเกิดขึ้นจริงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ยังมีข้อจำกัด ซึ่งในระยะยาว เมื่อกฎระเบียบดังกล่าวมีการสอดคล้องมากยิ่งขึ้นผลกระทบก็น่าจะสูงขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ตาม การมี AEC ก็สามารถมองว่าเป็นประโยชน์ในเชิงของการกระตุ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านคุณภาพของแรงงานให้มากยิ่งขึ้น แม้ว่าเมื่อพิจารณาในภาพรวมของแรงงานวิชาชีพในประเทศไทยแล้วพบว่า แรงงานวิชาชีพในประเทศไทยมีความสามารถทัดเทียมกับแรงงานในภูมิภาค (ยกเว้นสาขาบัญชี) ดังนั้น AEC น่าจะเป็นการสร้างโอกาสให้แรงงานไทย สำหรับมาตรการรองรับผลที่จะเกิดขึ้น ในทุกวิชาชีพเห็นตรงกันว่าพัฒนาคุณภาพของแรงงานในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านภาษา หรือทางด้านทักษะในวิชาชีพเอง มีความจำเป็นอย่างมากในอนาคต เพื่อลดความเป็นไปได้ในการนำเข้าแรงงานวิชาชีพจากต่างประเทศ และแม้ว่าแรงงานไทยจะยังไม่ออกไปทำงานในประเทศอื่นในภูมิภาค หากมีการพัฒนาศักยภาพของแรงงานไทยมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยสามารถที่จะเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและจัดอบรมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ในแต่ละวิชาชีพของไทยเองก็ต้องการให้มีการปกป้องแรงงานในวิชาชีพนั้น ๆ โดยแนวทางในการป้องกัน โดยมากคือการออกกฎระเบียบ หรือรักษากฎระเบียบในประเทศไว้เพื่อไม่ให้แรงงานวิชาชีพต่างชาติสามารถเข้ามาทำงานได้โดยง่าย ซึ่งการปกป้องกันดังกล่าวน่าจะมีความสำคัญมากที่สุดในกรณีของบริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณแสดงให้เห็นว่าการอนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานในภูมิภาคอาเซียนจะเป็นผลดีต่อภาพรวมทางเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคมของประเทศไทย ดังนั้นแนวนโยบายควรสนับสนุนให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุญาตเคลื่อนย้ายแรงงานทั้งมีทักษะและไม่มีทักษะพร้อมกัน พบว่า สวัสดิการสังคมของไทยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นการมีนโยบายสนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานทั้งสองประเภทจึงจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อประเทศได้สูงสุดในระยะยาว อนึ่ง การวิเคราะห์เชิงปริมาณเป็นการเน้นถึงการวิเคราะห์ในมูลค่าเชิงเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ยังมีได้รวมเอาต้นทุนแอบแฝงที่อาจเกิดขึ้นจากการมีแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในประเทศมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการวางนโยบายเพื่อรองรับเหตุที่อาจเกิดขึ้นเมื่อมีการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องศึกษาต่อไป ว่าควรมีมาตรการใดรองรับผลที่จะตามมาบ้าง

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงาน จะเห็นได้ชัดว่า สำหรับประเทศไทย การเคลื่อนย้ายแรงงานไม่มีทักษะ จะส่งผลกระทบที่มีขนาดใหญ่ และเป็นวงกว้างกว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานมีทักษะอย่างเห็นได้ชัด สาเหตุเนื่องด้วยแรงงานกลุ่มนี้เป็นแรงงานที่ประเทศมีแนวโน้มจะขาดแคลนในอนาคต และยังเป็นกลุ่มแรงงานที่ใหญ่ในสังคมไทย ยิ่งไปกว่านี้ผลที่แสดงไว้ข้างต้น เป็นผลที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไม่มีทักษะที่ถูกกฎหมาย ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า มีแรงงานประเภทนี้กลุ่มใหญ่ที่ยังไม่ได้ดำเนินการขอใบอนุญาตให้ถูกต้องตามกฎหมาย จึงเป็นที่น่าสนใจว่า หากพิจารณาผลกระทบรวมไปถึงกลุ่มแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานโดยไม่ได้ขอใบอนุญาตแล้วนั้น ผลกระทบน่าจะเป็นมีขนาดใหญ่ขึ้น

จากผลกระทบที่เกิดในกลุ่มแรงงานไม่มีทักษะ การวางแผนนโยบายเพื่อรองรับการเคลื่อนย้ายในแรงงานไม่มีทักษะ น่าจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างมาก และยังสามารถลดผลกระทบจากการลดปัญหาทางด้านสังคมได้อีกด้วย โดยแนวนโยบายดังกล่าว อาจเป็นไปในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงระบบจัดการเรื่องการออกใบอนุญาตทำงานให้กับชาวต่างด้าว เพื่อให้มีการตรวจสอบได้ชัดเจนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของที่อยู่อาศัย และที่ทำงาน ซึ่งจะส่งผลให้สามารถติดตามแรงงานกลุ่มนี้ได้ง่าย เพื่อประโยชน์ในการเก็บภาษี และตรวจสอบ เป็นต้น

นอกจากนี้ นโยบายที่สำคัญ อาจมุ่งเน้นไปยังภาคการผลิตที่ต้องพึ่งพิงการใช้แรงงานเป็นหลัก อย่างเช่นภาคบริการ ดังที่ได้แสดงไว้แล้วในผลการศึกษา ภาคบริการ เป็นภาคการผลิตของไทยที่มีสัดส่วนการใช้แรงงานมากที่สุดในกลุ่มปัจจัยการผลิตหลัก (โดยเฉพาะแรงงานไม่มีทักษะ) เมื่อเทียบกับภาคการผลิตอื่น ๆ ดังนั้นหากเกิดการเปลี่ยนแปลงแรงงาน ภาคบริการจะได้รับผลกระทบ

มากที่สุด ซึ่งการวางแผนนโยบายที่เน้นไปยังภาคบริการ จะเป็นการช่วยบรรเทาผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงาน และอาจเป็นการส่งเสริมผลกระทบทางบวกที่จะเกิดขึ้นกับภาคการผลิตนี้ได้

สำหรับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ในทุกวิชาชีพเห็นพ้องว่า แม้การรวมตัวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน อาจไม่ส่งผลกระทบโดยตรงต่ออาชีพต่างๆ หากแต่ในระยะยาว การเคลื่อนย้ายแรงงานจะต้องส่งผลต่อการทำงานในแต่ละวิชาชีพอย่างแน่นอน ดังนั้นการเตรียมความพร้อมและการสนับสนุนที่ดีที่สุดคือการวางแผนนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของแรงงานไทยให้สามารถรักษาสภาพความได้เปรียบ หรือเพิ่มความได้เปรียบที่มีอยู่แล้วให้สูงขึ้น เนื่องจากแรงงานไทยมีศักยภาพไม่ได้ด้อยกว่าแรงงานชาติอื่น ๆ ดังนั้นการเพิ่มศักยภาพจะเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ประเทศไทยให้สามารถแข่งขันและเป็นผู้นำในแต่ละวิชาชีพได้ ยิ่งไปกว่านั้น หลาย ๆ วิชาชีพยังคงเห็นว่าการปกป้องวิชาชีพเป็นสิ่งสำคัญ โดยให้เหตุผลถึงมาตรฐานการให้บริการ ดังนั้นนโยบายเพื่อปกป้องการทำงานในแต่ละวิชาชีพ อาจมีส่วนช่วยผลักดันให้มาตรฐานการให้บริการอยู่ในระดับที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค